YOSHLAR HUQUQIY TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHDA TA’LIMNING O‘RNI

Abdusalomova Sevinchbonu

Abduqayumova Dilnoza

Guliston davlat pedagogika instituti

“Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi

35-24-guruh talabalari

Tel.: +998 93 322 36 07

E-mail: abdusalomovasevinchbonu1@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada yoshlar huquqiy tarbiyasini shakllantirishda ta’lim tizimining o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Huquqiy ong, huquqiy madaniyat va huquqiy tarbiya tushunchalarining mazmuni ochib berilgan. Ta’limning turli bosqichlarida huquqiy bilimlarni berishning shakl va usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, sohadagi mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etishga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: huquqiy tarbiya, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, yoshlar, ta’lim, huquqiy savodxonlik, pedagogik texnologiyalar, fuqarolik pozitsiyasi.

Abstract. The article analyzes the role and significance of the education system in shaping the legal upbringing of young people. The content of the concepts of legal consciousness, legal culture and legal education is revealed. Forms and methods of providing legal knowledge at different stages of education, as well as the potential of modern pedagogical technologies, are highlighted. Existing problems in this area are identified, and practical proposals for overcoming them are developed.

Keywords: legal upbringing, legal consciousness, legal culture, youth, education, legal literacy, pedagogical technologies, civic position.

Kirish

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti ko‘p jihatdan yosh avlodning bilim darajasi, ma’naviy qiyofasi va huquqiy madaniyatiga bog‘liq. Huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayonida qonunni hurmat qiladigan, o‘z huquq va burchlarini anglaydigan shaxsni tarbiyalash ustuvor vazifaga aylanmoqda.

O‘zbekiston aholisining salmoqli qismini yoshlar tashkil etadi. Shu bois davlat yoshlar siyosatida ularning huquqiy ongini yuksaltirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonun, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi PF-5618-son “Jamiyatda huquqiy ongni va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida”gi Farmoni bu boradagi muhim huquqiy asoslar hisoblanadi.

Globalizatsiya, axborot oqimining keskin ortishi va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi sharoitida yoshlar turli g‘oyaviy tahdidlar, huquqbuzarlikka undovchi axborotlar va firibgarlik holatlariga duch kelmoqda. Bunday vaziyatda huquqiy tarbiyaning eng samarali va tizimli vositasi bo‘lgan ta’limning o‘rnini ilmiy asoslash dolzarb masaladir.

Maqolaning maqsadi yoshlar huquqiy tarbiyasini shakllantirishda ta’limning o‘rnini ochib berish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Huquqiy tarbiyaning mazmuni. Huquqiy tarbiya — shaxsda huquqiy bilim, qonunga hurmat, huquqiy me’yorlarga ongli rioya qilish ko‘nikmasi va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga qaratilgan maqsadli pedagogik jarayondir. Uning natijasi huquqiy ong va huquqiy madaniyatdir.

Huquqiy ong shaxsning huquq haqidagi bilimlari, qarashlari va his-tuyg‘ulari majmuidir. Huquqiy madaniyat esa ana shu bilimlarning kundalik xatti-harakatda namoyon bo‘lishini anglatadi. Boshqacha aytganda, qonunni bilish yetarli emas, unga amal qilish ichki ehtiyojga aylanishi lozim.

Ta’lim — huquqiy tarbiyaning asosiy vositasi. Oila, mahalla va ommaviy axborot vositalari ham huquqiy tarbiyada ishtirok etadi. Biroq aynan ta’lim tizimi bu jarayonni uzluksiz, tizimli va ilmiy asosda tashkil etish imkoniyatiga ega. Huquqiy tarbiya ta’limning har bir bosqichida o‘ziga xos vazifalarni hal etadi:

- **Maktabgacha ta’limda** bolalarda oddiy axloqiy-huquqiy tushunchalar, ya’ni qoidalarga rioya qilish, boshqalarni hurmat qilish va adolat hissi shakllantiriladi.
- **Umumiy o‘rta ta’limda** “Davlat va huquq asoslari”, “Konstitutsiyaviy huquq saboqlari” kabi fanlar orqali o‘quvchilar davlat tuzilishi, inson huquqlari va fuqarolik burchlari bilan tanishadi.
- **Professional ta’limda** kasbiy faoliyat bilan bog‘liq huquqiy bilimlar, mehnat huquqi asoslari va kasb odobi o‘rgatiladi.
- **Oliy ta’limda** talabalarning huquqiy dunyoqarashi chuqurlashadi, ular ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga mustaqil va tanqidiy baho berishni o‘rganadi.

Huquqiy tarbiyaning samarali shakl va usullari. Huquqiy bilimlarni faqat ma’ruza shaklida berish kutilgan natijani bermaydi. Yoshlarning faolligini oshiruvchi interfaol usullar ancha samarali hisoblanadi. Jumladan, “sud jarayoni” imitatsiyasi, rolli o‘yinlar, keys-stadi, munozara va debatlar, “aqliy hujum” usullari o‘quvchini bilimni passiv qabul qiluvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Sinfdan va auditoriyadan tashqari tadbirlar ham muhim o‘rin tutadi. Huquqshunos, prokuratura va ichki ishlar xodimlari bilan uchrashuvlar, huquqiy viktorina va tanlovlar, “Huquqiy bilimlar oyligi” doirasidagi tadbirlar yoshlarning qiziqishini oshiradi. Raqamli texnologiyalar, jumladan elektron darsliklar, onlayn testlar, ta’limiy videoroliklar va

Telegram kanallari orqali huquqiy axborotni yoshlarga tushunarli shaklda yetkazish mumkin.

Mavjud muammolar. Amaliyot ta’lim muassasalarida huquqiy tarbiya borasida bir qator muammolar mavjudligini ko‘rsatadi. Birinchidan, huquqiy fanlar uchun ajratilgan soatlar cheklangan bo‘lib, mashg‘ulotlar ko‘pincha nazariy xarakterga ega. Ikkinchidan, ayrim pedagoglarda huquqiy bilim va uni o‘qitish metodikasi yetarli darajada emas. Uchinchidan, yoshlar orasida “huquqiy nigilizm”, ya’ni qonunga befarq yoki salbiy munosabat holatlari uchraydi. To‘rtinchidan, ta’lim muassasasi, oila va mahalla o‘rtasidagi hamkorlik ko‘p hollarda rasmiy tus olgan.

Xulosa va takliflar

O‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatadiki, ta’lim yoshlar huquqiy tarbiyasini shakllantirishning eng tizimli va samarali vositasidir. Huquqiy tarbiya ta’limning barcha bosqichlarida uzluksiz olib borilgandagina yoshlarda barqaror huquqiy ong va yuksak huquqiy madaniyat shakllanadi. Bu esa huquqbuzarliklarning oldini olish, faol fuqarolik pozitsiyasini tarbiyalash va huquqiy davlat barpo etishga xizmat qiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Huquqiy fanlarni o‘qitishda amaliy mashg‘ulotlar ulushini oshirish, “sud jarayoni” imitatsiyasi va keys-stadi usullarini keng joriy etish.
2. Pedagoglar uchun huquqiy tarbiya metodikasi bo‘yicha muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish.
3. Ta’lim muassasalarida huquqiy maslahat markazlari va talabalar huquqiy klublarini tashkil etish.
4. Yoshlarga mo‘ljallangan huquqiy mazmundagi raqamli kontent — qisqa videoroliklar, mobil ilovalar va Telegram botlarni yaratish.
5. Ta’lim muassasasi, oila, mahalla va huquqni muhofaza qiluvchi organlar hamkorligini aniq reja asosida tizimlashtirish.

Mazkur takliflarning amalga oshirilishi yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirib, ularni qonunga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni. 2016-yil 14-sentabr, O‘RQ-406-son.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jamiyatda huquqiy ongni va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida”gi Farmoni. 2019-yil 9-yanvar, PF-5618-son.
5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
6. Islomov Z.M. Davlat va huquq nazariyasi. — Toshkent: TDYU, 2007.
7. Saidov A.X., Tojixonov U. Davlat va huquq nazariyasi. — Toshkent: Adolat, 2001.
8. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. — Toshkent: Fan, 2006.